

INNOVATSION TA'LIM SHAROITIDA TALABALARNING MADANIYATLARARO KOMPETENSIYALARINI RIVOJLANTIRISH

Ergasheva Anbar Shaymardan qizi ¹

¹ Xalqaro innovatsion universitetining

Pedagogika kafedrası o'qituvchisi

+99899 312 75 75

MAQOLA MALUMOTI

ANNOTATSIYA:

MAQOLA TARIXI:

Received:07.04.2025

Revised: 08.04.2025

Accepted:09.04.2025

KALIT SO'ZLAR:

madaniyatlararo
kompetensiya,
innovatsion ta'lim,
talabalar,
globalizatsiya, muloqot
madaniyati, AKT, ta'lim
texnologiyalari,
integratsiya.

So'ngi vaqtlarda innovatsion ta'lim yoshlar va jamiyat orasida tobora ommalashmoqda. Mazkur maqolada innovatsion ta'lim muhitida talabalarning madaniyatlararo kompetensiyalarini rivojlantirish masalalari yoritilgan. Globalizatsiya sharoitida ta'lim jarayonining zamonaviy yondashuvlarga asoslangan holda tashkil etilishi, talabalarning boshqa madaniyat vakillari bilan samarali muloqotga kirisha olish qobiliyatini shakllantirishda muhim omil bo'lib xizmat qiladi. Shu nuqtai nazardan, maqolada madaniyatlararo kompetensiyaning mazmuni, uning komponentlari hamda innovatsion metodlar orqali bu kompetensiyalarni rivojlantirish usullari tahlil qilinadi. Bundan tashqari, turli fanlar integratsiyasi va axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanishning ahamiyati ham ko'rsatib o'tilgan.

KIRISH. Hozirgi paytlarda globallashuv jarayonida dunyo mamlakatlari o'rtasidagi madaniy, ijtimoiy va iqtisodiy aloqalarning kuchayib borishi insonlar o'rtasidagi muloqot va hamkorlik madaniyatiga bo'lgan talabni keskin oshirmoqda. Ayniqsa, ta'lim tizimi oldida turgan asosiy vazifalardan biri – talabalarni nafaqat o'z sohasining yetuk mutaxassisi sifatida tayyorlash, balki ularning turli millat, din, urf-odat va qadriyat vakillari bilan samarali hamkorlik qila oladigan, madaniyatlararo muhitda faoliyat yurita oladigan shaxs

sifatida shakllantirishdir. Shu boisdan, madaniyatlararo kompetensiyalarni rivojlantirish bugungi kunda ta'lim sohasida eng dolzarb masalalardan biri sifatida qaralmoqda.

Innovatsion ta'lim sharoitida bu kompetensiyalarni rivojlantirish yangi yondashuvlar, texnologiyalar va metodlarni qo'llashni taqozo etadi. An'anaviy ta'lim jarayonida yetarlicha e'tibor qaratilmagan madaniyatlararo kompetensiyalar bugungi interfaol, axborotga boy, texnologik rivojlangan ta'lim muhitida o'z o'rnini topmoqda. Xususan, axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining keng joriy etilishi, masofaviy ta'lim, xalqaro almashinuv dasturlari va onlayn kurslar orqali talabalar turli madaniyatlar bilan bevosita tanishish imkoniga ega bo'lmoqda. Bu esa, o'z navbatida, ularning dunyoqarashi, kommunikativ qobiliyati va madaniyatlararo sezgirligini oshirishda muhim rol o'ynaydi. Mazkur maqolada innovatsion ta'lim imkoniyatlari orqali talabalarda madaniyatlararo kompetensiyalarni shakllantirish va rivojlantirishning nazariy asoslari, metodik yondashuvlari hamda samarali strategiyalari tahlil qilinadi. Shuningdek, ushbu yo'nalishda mavjud muammolar va ularni bartaraf etish yo'llari ham ko'rib chiqiladi.

Bugungi kunda ta'lim tizimida talabalar faqatgina nazariy bilimlar bilan cheklanib qolmasdan, balki real hayotiy vaziyatlarda turli madaniyat vakillari bilan samarali muloqotga kirisha olish, ularning qadriyatlarini hurmat qilish, global madaniy muhitda to'g'ri yo'l tutish kabi ko'nikmalarga ham ega bo'lishlari zarur. Bunday ko'nikmalar majmuasi esa madaniyatlararo kompetensiya deb ataladi. Mazkur kompetensiya quyidagi tarkibiy qismlardan iborat:

1. Bilimlar komponenti – boshqa madaniyatlar, urf-odatlar, qadriyatlar, ijtimoiy normalar haqida bilimlarga ega bo'lish.

2. Hissiy komponent – boshqa madaniyatga hurmat bilan yondashish, bag'rikenglik, empatiya.

3. Amaliy komponent – turli madaniyat vakillari bilan muloqot o'rnatish olish, muammolarni tinch yo'l bilan hal qilish, o'z fikrini aniq yetkazish.

Innovatsion ta'lim esa ushbu kompetensiyalarni shakllantirishda asosiy omil bo'lib xizmat qiladi. Zamonaviy ta'lim vositalari orqali talabalar turli madaniy kontekstda muloqot qilishni o'rganadilar. Misol uchun: Virtual almashinuv loyihalari orqali turli mamlakatlardagi talabalar birgalikda loyiha ustida ishlaydilar. Bu jarayonda ular boshqa millatga mansub tengdoshlarining fikrini hurmat qilishni, muloqotda bo'lishni, madaniyatlararo farqlarni tushunishni o'rganadilar. Masalan, "Global Classroom" platformasida O'zbekiston, Yaponiya va Germaniya talabalari hamkorlikda ekologik mavzuda loyiha ishlab chiqqan. Masofaviy ta'lim kurslari orqali talabalar dunyoning turli

universitetlaridan ta'lim olishadi. Bu esa ularni xalqaro madaniy muhitga moslashishga o'rgatadi. Coursera yoki edX platformalarida ingliz tilida taqdim etilayotgan kurslarda o'zbek talabalarining faol ishtiroki buning yaqqol misolidir. O'yinli (gamifikatsiya) yondashuvlar madaniyatlararo holatlarni imitatsiya qiluvchi interaktiv o'yinlar orqali talabalarning empatiyasini va muloqot madaniyatini oshiradi. Masalan, "Culture Shock" deb nomlangan interaktiv o'yin orqali talabalar turli madaniy vaziyatlarda qanday harakat qilishni o'rganadilar.

Integratsiyalashgan fanlar yondashuvi orqali, masalan, chet tillari darslarida xalqaro madaniyatlar bilan tanishtirish orqali nafaqat til, balki madaniyatlararo tushunchalar ham shakllantiriladi. Ingliz tili darslarida turli mamlakatlardagi bayramlar, urf-odatlar, ovqatlanish madaniyati haqida matnlar bilan ishlash bunga misol bo'ladi. Innovatsion ta'lim usullari orqali talabalar o'zbek jamiyatida mavjud bo'lmagan madaniy hodisalarni tushunishga intiladi, boshqa xalqlarning turmush tarzi, qadriyatlari, qarashlariga nisbatan ochiqlik va bag'rikenglik hosil qiladi. Bu esa ularning nafaqat shaxsiy rivojlanishiga, balki kelajakda xalqaro miqyosda faoliyat yurita oladigan mutaxassis bo'lib shakllanishiga xizmat qiladi. Shuningdek, madaniyatlararo kompetensiyani rivojlantirishda ta'lim muassasasi muhitining o'zi ham muhim ahamiyatga ega. Universitetlarda ko'p millatli talabalar ishtirokidagi tadbirlar, madaniy festivallar, til klublari tashkil etilishi orqali talabalar real tajriba asosida muloqot qilishni o'rganadilar. Masalan, ba'zi O'zbekiston oliygohlarida "Xalqaro madaniyat haftaligi" doirasida turli davlatlarga oid ko'rgazmalar, taomlar ko'rgazmasi, raqs va qo'shiqlar kechasi tashkil etilib, talabalarda boshqa madaniyatlarga nisbatan qiziqish va hurmat uyg'otilmoqda.

XXI asrda ta'lim tizimining asosiy vazifalaridan biri – talabalarda nafaqat chuqur kasbiy bilim va ko'nikmalarni, balki madaniyatlararo muhitda erkin faoliyat yurita olish, xalqaro muloqotda o'z o'rnini topa olish salohiyatini shakllantirishdan iborat. Shu nuqtai nazardan, madaniyatlararo kompetensiyalarni rivojlantirish bugungi innovatsion ta'lim strategiyalarining ajralmas qismiga aylanmoqda. Mazkur maqolada ko'rib chiqilganidek, madaniyatlararo kompetensiya bu – bilim, hissiy holat va amaliy ko'nikmalarning uyg'unlashgan majmuasidir. Bunday kompetensiyalarni shakllantirish esa oddiy nazariy ta'lim orqali emas, balki chuqur integratsiyalashgan, innovatsion, interaktiv va real hayotga yaqinlashtirilgan ta'lim metodlari orqali amalga oshiriladi. Innovatsion ta'lim texnologiyalarining – virtual almashinuvlar, onlayn kurslar, gamifikatsiya, madaniy tadbirlar va ko'p millatli loyihalarning ta'lim jarayoniga joriy etilishi talabalarni global madaniyatga ochiq, tolerant, o'z fikrini aniq ifoda eta oladigan va turli madaniy

kontekstlarda to'g'ri qaror qabul qila oladigan yetuk shaxs sifatida shakllantirishga xizmat qiladi. Ayniqsa, bugungi kunda O'zbekiston oliy ta'lim tizimida xalqaro hamkorlikning kengayib borayotgani, xorijiy talabalar sonining ortib borishi va xorijiy professor-o'qituvchilarning ishtiroki madaniyatlararo muloqotni tabiiy tarzda rivojlantirishga xizmat qilmoqda.

Shu bilan birga, ushbu jarayonda muassasa rahbarlari, o'qituvchilar va ta'lim siyosatini yurituvchilar zimmasiga katta mas'uliyat yuklanadi. Ular nafaqat innovatsion metodlarni joriy etish, balki talabalarga boshqa madaniyat vakillariga nisbatan to'g'ri munosabatni shakllantirishda namuna bo'lishlari zarur. Madaniyatlararo kompetensiyalarni rivojlantirishda integratsiyalashgan yondashuv, ya'ni turli fanlar o'rtasida o'zaro bog'liqlikni yaratish, til o'rganish orqali madaniyatni anglash, global muammolarni muhokama qilish kabi strategiyalar ham o'z samarasini beradi.

Xulosa qilib aytganda, innovatsion ta'lim sharoitida talabalarning madaniyatlararo kompetensiyasini rivojlantirish zamonaviy ta'limning eng dolzarb, zaruriy va istiqbolli yo'nalishlaridan biridir. Bu borada amalga oshirilayotgan ishlar davom ettirilib, ta'lim tizimi doimo global talablarga mos ravishda takomillashib borishi lozim. Faqat shundagina biz raqobatbardosh, bilimdon, tolerant va ochiq fikrli yosh mutaxassislarni tarbiyalay olamiz.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch. – Toshkent: Ma'naviyat, 2008.
2. Xodjayeva N. Sh. Madaniyatlararo kommunikatsiya asoslari. – Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi, 2019.
3. Safarova D. Innovatsion ta'lim texnologiyalari. – Toshkent: Ilm ziyo, 2020.
4. Жуманазарова М.Х. Инновацион таълим муҳитида талабаларнинг маданиятлараро компетенциясини ривожлантиришнинг психология-педагогик асослари. – Самарқанд, 2021.
5. Tomalin B., Stempleski S. Cultural Awareness. – Oxford University Press, 1993.